

קונטרס מילי דיהודא

שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

סוגריים מרובעים: גרסה ראשונית. במקרה שהכוונה על מילים שנמחקו, ציינתי זאת בהערות שוליים.

סוד הנעלים

"על מכרם בכסף צדיק, ואביון בעבור נעלים" (עמוס ב)

ני לפרש סוד הנעלים לרמז פשוט להכנסת גרים תחת כנפי השכינה, וכמו שדרש רבא בסוגין דריש חגיגה (ג"א) וזה לשונו:

מאי דכתיב: מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. בת נדיב, בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב. שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם. אלקי אברהם ולא אלקי יצחק ויעקב? אלא, אלקי אברהם, שהיה תחילה לגרים. וסמכו ליה ההיא דרשה דר' תנחום: מאי דכתיב: והבור רק אין בו מים? אלא מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו.

ונראה כונת דרשת רבא ברורה בזה, להמשיל עולי רגל לגרים ממש; מה גרים מביאים אור נפשם לאסיפת עם אלקי אברהם אף עולי רגל כן; הללו למדרגתן בסוד העגולים והללו למדרגתן בסוד קו היושר. אלו בהבאת נפשם וכו' ואלו שלוש פעמים בשנה, ליחד נשמת ישראל ואוריתא בהבאת שמנה של תורה, כל אשר ידבנו לבו במה שעלה בחידושי חלקו לרוח היום. ויובן כך משום דעיקר העבודה במצות הריאה היא בתלמוד תורה [בדרגת השלמות] בשלמות בחינת "תא חזי" וכדכתיב אתה הראתה לדעת, ונצרך כאן שלמות הדעת לגמרי אם בכלים של השמיעה ואם בכלי הדיבור, כדמוכח שם בסוד למען ישמעו ולמען ילמדו; וכדגמרינן: למען ישמעו פרט למדבר ואינו שומע, ולמען ילמדו פרט לשומע ואינו מדבר. משמע כי צריך בזה שלמות הדעת להיות גם מקבל דהיינו שומע, וגם משמיע דהיינו מדבר, דאם לא כן לאו בכלל בני דעה גמורה נינהו. לפיכך דרשינן [גרסינן שם] ודאי ילמדו הוא כלו' להיות מלמד ולא דוקא לומד סתם. וברור בזה כי ממילא נשים פטורות מהריאה משום דאינן מכלל משפיע. אבל בשמחה חייבות, משום דיש כאן שמחת המקבל [בסוד שובע שמחות, אל תקרי שובע אלא שבע וכו'] והן בכלל המקבל כמובן. לפיכך תנן "הכלי חייבין גבי ריאה ולהיות הכל תמהים משום דבעי רחמנא "כל זכורך" דייקא; אלא, תנן הכי משום דבשתים איירי מעיקרא, ריאה ושמחה כאחת, וחסורי מחסרא, דאין לך ריאה שאין שמחה נוחה הימנה, כמו שפסוק מלא חברים, שנאמר, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, ובאשר זו גרמה לזו [ודאי]. אך משום דהעיקר בריאה, וכאילו שמחה טפלה הימנה כשפחה על יד גברתה, נקט חדא דמשמע תרי. וכן אומר הכתוב: בבא "כל ישראל" לראות.

וזהו [ממש הא] דדרשינן לקמן גבי אהקהל, אנשים באים ללמוד, והם בכלל ללמד, נשים באות לשמוע, דהיינו ללמוד סתם, ואינן בכלל ללמד. דיש הבדל גמור בין ללמוד בכונה לקבל, ובפרט על מנת לעשות, ובין ללמוד על מנת להשפיע;

מלי דיהודא "על סמך נכסם בדיק, ואכיון בעבור נעלים" 315, 311
בעבור נעלים

נ' לפי שטח הנעלים לרוב שטח להכנסת גרים תחת כנסי השכינה, וכמו שד"ש רבא בסוגין דרית הגיגה (ג"א), וזה לטובו : מאי דכתיב : "מה יפן עמיתך הנעלים בת נדיב" כמה באין רבליהן על ישראל בעתה שעולין לרגל, נדיבי עמיס נאסרו עק אלקי אברהם אלוקי יצחק ויעקב ? אלא, אלקי אברהם שהיה החילה לברית, וטעמו ליה הויה דרית דר' תנחום : מאי דכתיב : והבור רב אין בו פיס, אלא פיס אין בו, אבל נחשים ועקרבים יטבדו.

* ב' נדיב, כמה ש' א"ג, שגא'

וב' כונת דרשת רבא בדורה בזה, להמסיל עולי רגל לגרית חסד ; מה הגרים פביאים אור נשט לאסיפת עט ילקי אברהם אף עולי רגל כך ; הללו למדרגתן בסוד העגולים והללו למדרגתן, הללו בחבבה נמש וכו', והלו שלוש פעמים בשנה, לייחד נשמה (מסדר קן היושד) ישראל ואוריהא בחבבת שמוה אל תורה, כל אשר ידבנו לבו כמה שעלה בחידושי חלקו לרוב היום, וידבן כך שמוס דעיקר העבודה במצות הריאה היא בתלמוד תורה ~~ממש~~ בשלמות, בחינת "תא-חזי" וכדכתיב ~~הנה הראתה לדעת~~, אם בכלים של חשימיה ואם בכלי הדיבור, כדמכוס סט כלפען ישמעו ולפען ילמדו ; ונדגמרינן ~~למען ישמעו~~ פרט למדבר ואינו שומע, ולפען ילמדו פרט לעומק ואינו מדרב. מטעם כי צריך בזה שלמות הדעת להיות גם מקבל דחינו שומע, וגם שמיש דחינו מדבר, דהט לא כן לאו בכלל בני דעה גמורה ניהו, למיכך ~~אם~~ ודאי ילמדו הוא כלו, להיות מלמד ולאן דוקא לומד סתם. וברור בזה כי מלא נשים כסודות פקריאה שטח דאינן ככלל מטיפי, אבל בשמחה חייבות שטח דיש טאן שמחה המקבל בכלל המקבל כמובן, לייכך תנן "הכל חייבין גבי ריאה, ולהיות הכל תמחט שטח דבעי רחמנה" כל אסור" דייקא ; ~~הכל~~ אלא, תנן הכי שטח דבשתיס איירי מטיקרה, ריאה ושמחה כאחת, וחסורי מחסירא, דאין ריאה טאין שמחה בונה הימנה, כמו שמוס מלא וברט, שגאמר ~~אור לרוע לצדיק ולישרי לב שמחה~~, ובגאמר זו גרמה לנו, אך, שטח דהעיקר בריאה, וכאילו שמחה טפלה הימנה כשפוחה על-יד גברתה, נקט חזי דמשמע חזי, וכן אולר הכאוב ; בבא כל ישראל לראי.

* א ונפק כח שלמות הדעת לכמה

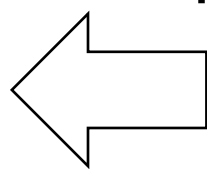
דרשין א

הן

5

וזהו ~~ממש~~ דרשיונן לקמן גבי התקלה, אנשיה באים ללמוד ואם בכלל למד, בשים באור לשמוע, דחינו ללמוד סתם, ואינו בכלל למד, דיש הבדל גמור בין ללמוד בכונה לקבל, ובפרט על סוג לעשות, ובין ללמוד על מנה להשפיע.

זאת כנראה הגרסה הסופית

מלי דיהודא "על סמך נכסם בדיק, ואכיון בעבור נעלים" 315, 311
בעבור נעלים

נ' לפי שטח הנעלים לרוב שטח להכנסת גרים תחת השכינה, וכמו שד"ש רבא בסוגין דרית הגיגה (ג"א), וזה לטובו : מאי דכתיב : "מה יפן עמיתך הנעלים בת נדיב" כמה באין רבליהן על ישראל בעתה שעולין לרגל, נדיבי עמיס נאסרו עק אלקי אברהם אלוקי יצחק ויעקב ? אלא, אלקי אברהם שהיה החילה לברית, וטעמו ליה הויה דרית דר' תנחום : מאי דכתיב : והבור רב אין בו פיס, אלא פיס אין בו, אבל נחשים ועקרבים יטבדו.

וב' כונת דרשת רבא בדורה בזה, להמסיל עולי רגל לגרית חסד ; מה הגרים פביאים אור נשט לאסיפת עט ילקי אברהם אף עולי רגל כך ; הללו למדרגתן בסוד העגולים והללו למדרגתן, הללו בחבבה נמש וכו', והלו שלוש פעמים בשנה, לייחד נשמה (מסדר קן היושד) ישראל ואוריהא בחבבת שמוה אל תורה, כל אשר ידבנו לבו כמה שעלה בחידושי חלקו לרוב היום, וידבן כך שמוס דעיקר העבודה במצות הריאה היא בתלמוד תורה ~~ממש~~ בשלמות, בחינת "תא-חזי" וכדכתיב ~~הנה הראתה לדעת~~, אם בכלים של חשימיה ואם בכלי הדיבור, כדמכוס סט כלפען ישמעו ולפען ילמדו ; ונדגמרינן ~~למען ישמעו~~ פרט למדבר ואינו שומע, ולפען ילמדו פרט לעומק ואינו מדרב. מטעם כי צריך בזה שלמות הדעת להיות גם מקבל דחינו שומע, וגם שמיש דחינו מדבר, דהט לא כן לאו בכלל בני דעה גמורה ניהו, למיכך ~~אם~~ ודאי ילמדו הוא כלו, להיות מלמד ולאן דוקא לומד סתם. וברור בזה כי מלא נשים כסודות פקריאה שטח דאינן ככלל מטיפי, אבל בשמחה חייבות שטח דיש טאן שמחה המקבל בכלל המקבל כמובן, לייכך תנן "הכל חייבין גבי ריאה, ולהיות הכל תמחט שטח דבעי רחמנה" כל אסור" דייקא ; ~~הכל~~ אלא, תנן הכי שטח דבשתיס איירי מטיקרה, ריאה ושמחה כאחת, וחסורי מחסירא, דאין ריאה טאין שמחה בונה הימנה, כמו שמוס מלא וברט, שגאמר ~~אור לרוע לצדיק ולישרי לב שמחה~~, ובגאמר זו גרמה לנו, אך, שטח דהעיקר בריאה, וכאילו שמחה טפלה הימנה כשפוחה על-יד גברתה, נקט חזי דמשמע חזי, וכן אולר הכאוב ; בבא כל ישראל לראי.

מלי דיהודא "על סמך נכסם בדיק, ואכיון בעבור נעלים" 315, 311
בעבור נעלים

נ' לפי שטח הנעלים לרוב שטח להכנסת גרים תחת השכינה, וכמו שד"ש רבא בסוגין דרית הגיגה (ג"א), וזה לטובו : מאי דכתיב : "מה יפן עמיתך הנעלים בת נדיב" כמה באין רבליהן על ישראל בעתה שעולין לרגל, נדיבי עמיס נאסרו עק אלקי אברהם אלוקי יצחק ויעקב ? אלא, אלקי אברהם שהיה החילה לברית, וטעמו ליה הויה דרית דר' תנחום : מאי דכתיב : והבור רב אין בו פיס, אלא פיס אין בו, אבל נחשים ועקרבים יטבדו.

וב' כונת דרשת רבא בדורה בזה, להמסיל עולי רגל לגרית חסד ; מה הגרים פביאים אור נשט לאסיפת עט ילקי אברהם אף עולי רגל כך ; הללו למדרגתן בסוד העגולים והללו למדרגתן, הללו בחבבה נמש וכו', והלו שלוש פעמים בשנה, לייחד נשמה (מסדר קן היושד) ישראל ואוריהא בחבבת שמוה אל תורה, כל אשר ידבנו לבו כמה שעלה בחידושי חלקו לרוב היום, וידבן כך שמוס דעיקר העבודה במצות הריאה היא בתלמוד תורה ~~ממש~~ בשלמות, בחינת "תא-חזי" וכדכתיב ~~הנה הראתה לדעת~~, אם בכלים של חשימיה ואם בכלי הדיבור, כדמכוס סט כלפען ישמעו ולפען ילמדו ; ונדגמרינן ~~למען ישמעו~~ פרט למדבר ואינו שומע, ולפען ילמדו פרט לעומק ואינו מדרב. מטעם כי צריך בזה שלמות הדעת להיות גם מקבל דחינו שומע, וגם שמיש דחינו מדבר, דהט לא כן לאו בכלל בני דעה גמורה ניהו, למיכך ~~אם~~ ודאי ילמדו הוא כלו, להיות מלמד ולאן דוקא לומד סתם. וברור בזה כי מלא נשים כסודות פקריאה שטח דאינן ככלל מטיפי, אבל בשמחה חייבות שטח דיש טאן שמחה המקבל בכלל המקבל כמובן, לייכך תנן "הכל חייבין גבי ריאה, ולהיות הכל תמחט שטח דבעי רחמנה" כל אסור" דייקא ; ~~הכל~~ אלא, תנן הכי שטח דבשתיס איירי מטיקרה, ריאה ושמחה כאחת, וחסורי מחסירא, דאין ריאה טאין שמחה בונה הימנה, כמו שמוס מלא וברט, שגאמר ~~אור לרוע לצדיק ולישרי לב שמחה~~, ובגאמר זו גרמה לנו, אך, שטח דהעיקר בריאה, וכאילו שמחה טפלה הימנה כשפוחה על-יד גברתה, נקט חזי דמשמע חזי, וכן אולר הכאוב ; בבא כל ישראל לראי.

וזה ברור מאוד, כי הלימוד דריאה, (חגיגה ג א) בא מסוד התפארת בהשפעת נצח והוד [כנודע], הנקראים כוהני ה' ללימודים; אומנם הלימוד דהקהל בא מסוד המלוכה, ומזה גם נשים חייבות.

ועד דקאי בדין השומע דהיינו לצד המקבל, בא להביא תורת ר' תנחום בסוד שלמות כלי הקבלה, וכדגרסינן [שם]: דרש ר' תנחום: חרש באזנו אחת פטור מהראיה. (חגיגה ג א). דנודע כי האזנים בשתיים האחת לקבל אורות התורה מצד החסדים שבה, והאחת לקבלם מצד הגבורות. ואם ח"ו חסר מאחת מהן, באשר אין בלבו [בטבעו] לשמוע אלא מצד החסד או מצד הדין דוקא, אז פטור מזאת העבודה משום דאין כאן תורת ה' תמימה.

ובעבור השלמת העינין המשיכו בשמעתין דר' תנחום: חיגר ברגלו אחת פטור מהראיה וכו', אף כי לכאורה אין זה מקומו [כלל] בסדר פירוש המשנה. אלא, מכלל דמיירי בזאת העבודה לעינין דין המקבל, והיינו האזנים, בא ללמד גם כן לצד דין המשפיע, דהיינו הרגלים, בסוד כי לא רגל על לשונו, וכמו שאנו מתפללים ותרגילנו וכו'; זהו דפירש"י שם: אין פעמים אלא רגלים, פ"י אדם, שיש לו רגלים, דהיינו לאו כמלאכים וכו', ולפיכך נתנה התורה להאדם לחדש בה, באשר יש בכחו לתת שמות ואפילו להקב"ה כביכול. ובפרט כאן דמצות ריאה לפני האדון ה', מלך מהלך ההולך לפני המתהלך. [וכו' וכדרשו] ז"ל לענין השמות: לך נאה ליקרא אדון. ולכן, חגר ברגלו אחת פטור [הוא] מזאת העבודה, וכמו שפירשנו וכו' לעינין האזנים; דאם רגיל [בדעתו] להביא בחידושי תורתו בבית המדרש, דוקא צד החסדים שבנפשו, או צד הדינין ר"ל, ודאי אין כאן תורת ה' תמימה משיבת נפש נאמנה. וגם זה ברור מאד.

וזה ברור מאוד, כי הלימוד דרישה בא מסוד התפארת, בהסמכת
נצח והוד הנקראים כוהני ה' ללימודים; אומנם הלימוד דהקהל
בא מסוד המלוכה, ומזה גם נשים חייבות.

ועד דקאי בדין השומע דהיינו לצד המקבל, בא להבא תורת ר'
תנחום בסוד שלמות כלי הקבלה, וכדגרסינן *א"ל*: דרש ר'
תנחום: דרש באזנו אחת פסור מהריאה. לנודע כי האזנים בשתיים,
האחת לקבל אורות הפורה מצד החסדים שבה, והאחת לקבלת מצד הגבורה
ואם ח"ו חסר מאחת מהן, באשר אין ~~ל~~ לשמוע אלא מצד החסד
או מצד הדין דוקא, אז פסור מזאת העבודה משום דאין כאן
תורה ה' תמימה.

262 עו
x

ובעבור השלמת העינין המשיכו בטמעתין דר' תנחום: חייב
ברגלו אחת פסור מהריאה *א"ל*, אף כי לכאורה אין זה מקומו
בסדר פירוש המשנה. אלא, מכלל דמירי בזאת העבודה לעינין
דין המקבל, דהיינו האזנים, בא ללמד גם כן לצד דין המשכיע,
דהיינו הרגלים, בסוד כי לא רגל על לשונו, וכמו שאנו
מתפללים ותרגילנו וכו'; זהו דפירש"י שם: אין פעמים אלא בגלגל
רגלים, פי' אדם, שיש לו רגלים, דהיינו לאו כמלאכים וכו',
ולפיכך נתנה הפורה להאדם להדש בה, באשר יש בכחו לתת
שמות ואסילו להקב"ה כביכול. ~~לפיכך מהו כבודו למה נאמרו~~
~~הפסוקים~~ ובפרט כאן, דמצות דיאה לפני האדון ה' *א"ל*
~~הפסוק~~ ז"ל לענין הסמות: לך נאה ליקרא אדון ולבן,
ח"ו ברגלו אחת פסור ~~בג~~ מזאת העבודה, וכמו שמירשנו *א"ל*
לעינין האזנים; דאם ~~ל~~ להביא כחידושי תורתו בבית
המדרש, דוקא צד החסדים שבנפשו, או צד הדינין ר"ל, ודאי אין פס
כאן תורה ה' תמימה משיבה נפש נאמנה. וגם זה ברור מאד.

ט"ל
מלך יהוה וכו'
לפי האמת
וכו' דר' א'
רגל

ויש לאל-ידי לצרף בכאן מה שכתב בעל בני-יששכר בספרו הבהיר "מגיד תעלומה" על מסכת ברכות, [א]ודות דין מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו וזה לשונו :

"וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו בדעת יש בו עיטרא דחסדים ועטרא דגבורות ונשמע ממנו חסדים לימין מדת החסד וגבורות לשמאל למדת הגבורה. והנה מדת הרחמים הוא בחינת ממוצעת מן חסד ודין חמו שהוא בדעת עטרא דחסדים ועיטרא דגבורות. ע"כ כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו." (מ"ה – אין עומדין לג"א).

ולפי שנראה לי בזה, כונתו מאוד בהירה, שאסור לרחם עליו משום דאין בו כלי הדעת לקבל השפעת הרחמים, דהינו אורות הדעת, אלא מקבל פעם מצד החסד, פעם מצד הדין, וראוי להתנהג עמו כפי דרכו, פעם בדין ופעם בחסד לפי קורות המאורע, וכמו שכתוב חנוד לנער על פי דרכו, כי בחינת הדרך אם כך ואם כך בעתיקא תלייא. אבל, אף כי לרחם אי-אפשר, צריך לחמול בשעת חנינה וכו'. ודלא כאחי יוסף, במה שהתודו בעצמם, באמרם הם : אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו. דאף כי נער היה וכו' ולפיכך לרחם אסור משום חסרון כלי הדעת, בכל זאת היה להם לחמול מכל מקום משום עת צרה לנפשו, לצורך גבה, כדבעינן עמו אנוכי בצרה, ולא לבחון אותו מצד הבחנת הגבורה. [אם לא בחינת החסד, כדכתיב גבר עלינו חסדו]¹ אך אביהם הצדיק התפלל בעדם בצדק ומישור כדכתיב בתריה, ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש.

ואף כי האי תפלה נראית כמתקיימת בעבור בינימן, דכתיב וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו, וכו', ויבך, בכל זאת, אי אפשר לומר כך משום דכתיב ויבך. והאמת כי אלו הרחמים שנכמרו באו מצד יוסף עצמו גבי אחיו בן-אמו, ולא מצד תפלת יעקב. ולפיכך כתיב ויבך, כי בנימין היה עוד נער וקטון, ועדיין לא היו לו כלי הדעת לקבל אורות הרחמים, ולפי זה נהפכו ליהיות דמעות בעיני יוסף בחינת האורות שאין להם כלים. אלא יעקב התפלל בעבור אחי-יוסף עצמם שיהיו הם רחמנים לפני האיש, וזהו "ואל שדי יתן לכם רחמים", לכם דייקא. דהשתא יצא יוסף מכלל "נער" ונקרא "האיש" וראוי לרחם עליו.

ואם אפשר לי להגיד מה עם לבבי בזה, יש לומר דעיקר תפלת יעקב, שיהיו הם רחמנים ליוסף, קודם שירחם הוא עליהם לפיכך דקדק לומר "לפני", ולכן בעי רחמי מאל[קי] יוסף דתכיב ואל שדי יתן לכם וכו', וקל להבין. [וקל להבין על מה מדובר [לפי קורות התולדות] כי תפלת יעקב תוכיח שלא היה בהם סגולת אורות הרחמים בסוד נקודות עליאן, ודפירשו המפרשים שהיו רועים את עצמו].²

¹ הערה שהוספה בגרסה הסופית, אבל נמחקה.
² קו מחיק נמתח על הקטע בסוגריים מרובעים

וזו ברור מאוד, כי הלימוד דרישה בא מסוד התפילה, בהשפעת נצח והוד הנקראים כזהב ה' ללימודים; ואומנם הלימוד דתקהל בא מסוד המלוכה, ומוזו גם נטיס חייבות.

ועד דקאי בדין השומע דהינו לצד המקבל, בא לחבנה תורת ר' הנחום בסוד שלמות בלי הקבלה, וברגסינן שש: דרש ר' הנחום.

~~והוא איך באך תורת ה' תורה משה נאמנה, וראש דה צדקה משה.~~

ויש לאל-ידי לצרף בכאן מה שכתב בעל בני-יששכר בספרו הבהיר **א"י** "הנהגת העלומה" על מסכת **ע"ב** וברכות, וזו דין מי שאין בו דעה ~~למה~~ וזה לשונו: **א"י**

"וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. בדעה יש בו עיטרא דחסדים ועטרא דגבורות. ונשפע ממנו חסדים לימין מדת החדש, וגבורות לשמאל למדת הגבורה. והנה מדת הרחמים הוא בקינות ממוצעת מן חסד ודין, עמו שהוא בדעת עטרא דחסדים ועיטרא דגבורות. ע"כ כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. " (מ"ה - אין עומדין לג"א).

ולפי שנראה לי בזה, כונתו מאוד בהירה, שאסור לרחם עליו משום דאין בו כלי הדעת לקבל השפעת הרחמים, דהינו אורות הדעת; אלא, מקבל פעם מצד החסד, פעם מצד הדין, וראוי להתנהג עמו כפי דרכו, פעם בדין ופעם בחסד לפי קורות המאורע, וכמו שכתוב חנוך לנער **א"י** דרכו, כי בחינת הדרך אם כך ואם כך בעתיקא תלייא. אבל, אף כי לרחם אי-אפשר, צריך לחמול בשעת חגיגה וכו'. ודלא כאחי יוסף, במה שהתודו בעצמם, כאמרם הם: אשמים אלחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו. דאף כי גער היה וכו', ולפיכך לרחם אסור משום חסרון כלי הדעת, בכל זאת היה לחם לחמול מכל מקום משום עתירה לנפשו, ולא לבחון אותו מצד הבחנת הגבורה, אך אביהם הצדיק התפלל בעדם בצדק ומישור כדכתיב אבתריה, ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש.

לנכון אגב
דבשינן
עמו אסור
בצרה, ולא
א"י
א"י
א"י
א"י

ואף כי האי תפלה נראית כמתקיימת בעבור בינימן, דכתיב **וימחר יוסף** כש נכמרו רחמיו אל אחיו **וייבך**, וזהאמת כי **אלו הרחמים** באו מצד יוסף אבי אחיו בן-אמו, ולא מצד תפלת יעקב. ולפיכך כתיב **ויבך**, כי **בינימן** היה עוד נער **נקסון**, ולא היו לו כלי הדעת לקבל אורות הרחמים, ולפי זה נהפכו ליהיות דמעות בעיני יוסף בחינת האורות שאין להם כלים. אלא יעקב התפלל בעבור אחי-יוסף עצמם שיהיו רחמנים לפני האיש.

בכל-זאת
אי אפשר
לומר כך
משום דכתיב
ויבך

וזהו "ואל שדי יתן לכם רחמים", לכס דייקא. דהשתא יצא יוסף מכלל "נער" ונקרא "האיש" וראוי לרחם עליו. ואם אפשר ל' להגיד מה **נער** בזה, יש לומר **דשינן תפלת יעקב**, שיהיו להם רחמים ליוסף, כודם שירתם הוא עליהם, **א"י** וכן **לפני** ולכן בעי רחמי **א"י** ויוסף דכתיב ואל שדי יתן לכם רחמים.

ע"י

והשתא, כל המשכיל דבר זה לאשורו, יבין בפשיטות שלא לחנם הביאו בכאן ההיא דרשה דרבי תנחום גבי עינינא דיוסף, והבור רק אין בו מים וכו'. וכמו שפירש"י שם: משום דר' תנחום אמרה, נקט לה הכא גבי שמעתתא דר' תנחום. שמא תאמר דנקט כך גרידא וכאילו ללא צורך, דאם כן, היה לו לרש"י לפרשו לעיל בר' תנחום דחיגר. דאף כי החיגר שייך לענין, בכל זאת אין זה מקומו כלל במהלך סדר הסברות. אלא כונת רש"י בזה כי ראוי להביא ההיא דרשה בכאן, משום כי ר' תנחום הוא דאמרה, והיא מפתח לפתח שערים בהבנת הענין. באשר כלל גדול בידנו כי ענין היחידים בתורה, להיות תורה אחת אצלם. ומשום דקאי אשמעתא דר' תנחום, בא להאיר תורתו בהלכות מתורתו באגדות כדקא יאות.

ולבא לענין, הנה נודע בסוד רגזו של יוסף, שהיתה דעתו קשורה לדעת אביו בחינת חלה, להכניס שוב גרים תחת כנפי השכינה, ואחיו לא רצו מזה, וכדלמדנו [וכדמוכח] כבר מפרשת שכם גופא. אלא באו להרבות נעלים לעולי רגל מישראל דוקא. לפיכך חשבו למכור אותו לישמעלים ולשים כסף מכירתן בסוד הנעלים. אפס כי מתוך כך עברו אנשים מדנים וכו', ומכל מקום היו הם בעצמם הגורמים לאותה מכירה וכדפירש המלבי"ם באר היטב ע"ש.

ולמדינים שכרם אתם, באשר משה רבינו התחיל תקופת הישועה להיות מושיען של בנות יתרו כהן מידין. אפס כי אין אמונה בגוים וכו', וחזרו להיות פח ומוקש וכו', הה"ד [צורר את המדינים כי צוררים הם, וכו'] ובמה שהתחיל היה לו לסיים כתחזינה ענין במקראות נקום נקמת המדינים מאת בני ישראל, ואחר תאסף.

ועוד לפי הלימוד דסוגיין נ' כי דורשין כאן ענין חידושי תורה בסוד כי לא דבר רק מכס, וללמדנו דאם אין בו מים דהיינו תורה בסוד והוה שותה בצמא את דבריהם, אז ודאי נחשים ועקרבים יש בו. ויובן, והבור רק, מהרחמים, ומים אין בו, שלא נהגו ביוסף אפילו במדת החסד, ואז מימילא נחשים ועקרבים יש בו, שנאה וקנאה, דמעכבין התפלה כנודע, משום אחיזת כחות הס"א לצד הדינין. והיינו בהתחננו אלינו, ל' תפלה. ופשוט.

וקל להבין (על מה מדובר, לפי זכויות רחוקות דמיוניות)
 תפילה יטען נכונה שלא היה זה
 אורח דמיונים שבו נזדווג על יא
 וכדפי וכו' האפשרות שליו כו"ס

והשתא, כל דבר זה לאשורו, יבין במשימות שלא
 להגם הביאו במקום התיא דרשה דרבי הנחום גבי עינינו
 דיוסף? והבור דק אין בו מים וכו'. וכמו שפירש"י שם : משום
 דר' תנחום אמרה, נקט לה הכא גבי שמעתיא דר' תנחום.
 שמא תאמר דנקט, כך גדידה וכאילו ללא צורך, דאם כן, היה
 לו לרש"י לפרש, בר' תנחום דחיגו. דאף כן, יליך לענין, בכל
 קאת אין זה מקומו במהלך סדר הסברות. ~~הוא~~
 כוונת רש"י בזה כי ראוי להגיה התיא דרשה במקום, משום
 כי ר' תנחום הוא דאמרה, והיא מפתח לפתח שערים בהבנת העינין.
 כאשר כלל גדול בידנו כי עינין היחידים בתורה, להיות תורה
 אחת אצלם. ומשום דקאי אשמעתא דר' תנחום, בא להאיר תורתו

אלא

שבגלכותה ~~ההנהגה~~ באגרות בדקא ~~הנהגה~~ וכו'.
 דעתי קצורכ לענין
 וכן תפלה וכו'. הנהגה נדרש בסוד גלוי שפירש"י חספי, שהייתה שמה
 להכפיא את כן גורא. אחת כן פירש"י שהנהגה לא רצו מזה,
 כדפירש"י כוונתו מתיבתא שפירש"י אלא בענין להרבות זעלים לעולי רגל
 מישאל אלוהין לפרש"י חסבי לילכו ליהוה לילעלים ולשים בסף
 מבטאן לפרש"י חסבי ליהוה ליהוה ליהוה אנשים מדגיה וכו'.
 ומכל מקום היו הם בעצמם הגורמים לאותה מקירה וכדפירש"י המלבי"ם
 באר היטב ע"ש.

ולפי הלימוד דסוגיא נ' כי דורשין כאן עינין הידושי תורה
 בסוד כי לא דבר רק מכאן, וללמדנו דאם אין בו מים דהיינו
 תורה בסוד והיה שותה בצמא את דברייהם, אז ודאי נחשים ועקרבים
 בו. ויובן, והבור דק, מהרחמים, ומים אין בו, שלא נהגו
 ביוסף אמילו במדה החסד, ואז מימילא נחשים ועקרבים יש בו,
 דמשכבין התכלה כנודע, באחיזה כחות חס"א ~~הנהגה~~ לצד הדנין,
 בהתחננו אלינו, ל'הפלה. ופשוט.

ולאידנים שנים אהם, באשר מעה רבינו התחיל
 תקוצת היצות ליהוה מושיעין על בנוג יגרו כהן
 מידן. אפס כי אין אמונה בגוים וכו', וחקרו להיות
 פח ומוקש וכו', ~~לענין את התניינים כי יזווגו~~
 וכו'. וזאת שהתחיל לפרש"י, כהנהגה ע"כ בספראוג
 נכוס נחמה במזינים אגו בני ישראל, ואמר תאסף.

וימת יוסף

מילי דיהודה

וימת יוסף וכל אחיו: אמר רב חמא בר חנינא, מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות (ברכות נה"א').

פירש הרב בעל (תורה) תמימה עצם הענין לפי מה שהובא בפרקי דר' אליעזר, דנענש יוסף בהתקצרות החיים עשר שנים, מפני ששמע מאחיו עשר פעמים שאמרו לו על יעקב עבדך אבינו, ולא אמר להם מידי. ולפי דעתו הוכרח הפרד"א לפרש דענין הנהגתו ברבנות היה רק דבר זה, ולא הנהגה בכלל ברבנות, יען הדרשה ברבות עה"פ ויוסף היה במצרים, ללמדך שאפע"פ שזכה יוסף למלכות, בכ"ז לא נתגאה על אחיו ועל בית אביו, וכו'.

ויפה פירש כזאת, רמז להמשכת י" אורות דרך היסוד בתוך המלכות, ה' אורות מהגבורות, וה' מהחסדים. וכשדקדק שם, שבתורה מבואר רק חמש פעמים (פעם אחת בס"פ מקץ, וד' פעמים בר' פי ויגש) אבל הוא שמע ה' פעמים מהם, וה' פעמים מהמליץ שבינותם.

אך בהמשך דבורו (ד"ה והנה בסוטה י"ג ב' איתא וכו') אמר ר' יהודא אמר רב, מפני מה נקרא יוסף "עצמות" בחייו, ואין זה לשון כבוד לצדיקים, מפני שאמרו לו אחיו עבדך אבינו ולא אמר מידי. ולפי דעת הרב ת"ת מבואר בזה כי עבור עון זה נענש בשם עצמות ולא בקיצור ימים. ואם כן, צ"ל דר' חמא בר' חנינא בברכות לא ניחא לו ההיא דרשה דרב יהודא אמר רב, משום כי הלשון דוהעליתם את עצמותי, אמר יוסף בעצמו ולא שייך בזה בזיון או עונש, ובא למסקנא כי הגרסא בסוטה בענין הדרשה שלפנינו "ואמר ר' יהודא אמר רב, ואיתימא ר' חמא בר' חנינא וכו'", אין זה גרסא נכונה, אחרי דר' יהודא אמר רב דרש בענין אחר. וצ"ל הגרסא בסוטה כמו שהיא בברכות "אמר רב חמא בר חנינא" ע"כ. (ועי' עוד מש"כ בס"פ מקץ).

ולפי עניות דעתי, שתי הדרשות עולות בקנה אחד, ויש לקיים הגרסא דסוטה ככתבה; כי מר בלשונו ומר בלשונו נתכוונו לדעת אחת, לפי מה שהובא בקצור הפדר"א עצמו.

ובפרט, יש להבין מה פירוש כי ל' עצמות אין כבוד לצדיקים. ונודע כי לשון "עצם" בא על צד "מקבלי" שבכל מדרגה. והוא ל' סוף וכלי משום כי קבול ההנאה מקצר אורך אור השפע הנשפע מהמשפיע ממדרגה למדרגה. וכבוד הצדיקים להשפיע ולא לקבל לעצמם, אלא להמשיך החיות הבאה מלמעלה למטה דרך העברה מאור א"ס ב"ה עד המלכות. אך בזאת, קבל יוסף הנאה לעצמו עשר פעמים באמרם אליו עבדך אבינו, וזה ממש גרס קצור החיים,

וימת יוסף וכל אחיו: אמר רב חמא בר חנינא, מפני מה מת יוסף
 קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברכנוהו. (ברכות נה"א').

בעל ת"א

פירש הרב, עצם הענין לפי מה שהובא בפרקי דר' אלעזר, דנענט
 יוסף בהתקצרות החיים עטר שנים, מפני ששמע מאחיו ע"ד פעמים שאמרו
 לו על יעקב עבדך אבינו, ולא אמר להם מידי. ולפי דעתו, הוכרח הפרד"א
 לפרש דענין הנהגתו ברבנות היה רק דבר זה, ולא הנהגה בכלל ברבנות,
 יען הדרשה ברבות עה"פ ויוסף היה במצרים, ללמדך שאפע"פ מזכה יוסף
 למלכות, בכ"ז לא נהגאה על אחיו ועל בית-אביו, וכו'.
 ויפה פירש כזאת רמז להמלכות י' אורות דרך היסוד בחוך
 המלכות, ה' אורות מהגבורות, וה' מהחסדים. וכשדקדק סט, שבתורה מבואר
 רק חמט פעמים, (פעם אחת בס"פ מקץ, וד' פעמים בר' פ' ויגט) אבל הוא
 סמע ה' פעמים מהס, וה' פעמים מהמליץ שבינוחם.

אך, בהמסך דבורו (ד"ה והנה בסוטה י"ג ב' איתא וכו'), אמר
 ר' יהודא אמר רב, מפני מה נקרא יוסף "עצמות" בחייו, ואין זה לשון
 כבוד לצדיקים, מפני שאמרו לו אחיו עבדך אבינו ולא אמר מידי. ולפי
 דעת הרב ח"ת מבואר בזה כי עבור עון זה נענט בסט עצמות ולא בקיצור
 ימים. ואם כן, צ"ל דר' חמא בר' חנינא בברכות לא ניחא ההיא דרשח
 דרב יהודא אמר רב, משום כי הלסון דוהעליתם את עצמותי, אמר יוסף
 בעצמו ולא שייך בזה בזיון או עונס. ובה למסקנא כי הגרסא בסוטה בענין
 הדרשה של פנינו "ואמר ר' יהודא אמר רב, ואיתימא ר' חמא בר' חנינא
 וכו", אין זה גרסא נכונה, אחרי דר' יהודא אמר רב דרש בענין אחר.
 וצ"ל הגרסא בסוטה כמו שהיא בברכות "אמר רב חמא בר חנינא", ע"כ.
 (וע' עוד אש"כ בס"פ אקף)

ולפי עניות דעתי, שתי הדרשות עולות בקנה אחד, ויש לקיים
 הגרסא דסוטה ככתבה; כי מר בלסונו ומר בלסונו נתכוונו לדעת אחת,
 לפי מה שהובא בקצור הפרד"א עצמו.

ובפרט, ייט להבין מה פירוש כי ל' עצמות אין כבוד לצדיקים,
 ונודע כי לשון "עצם" בא על צד "מקבל" שבכל מדרגה. והוא ל' סוף
 וכלי משום כי קבול ההנאה מקצר אורך אור השפע^{המשפיע} ממדרגה למדרגה.
 וכבוד הצדיקים להשפיע ולא לקבל לעצמם, אלא להמשיך החיות הבאה מלמעלה
 למטה דרך העברה מאור א"ס ב"ה עד המלכות. אך בזאת, קבל יוסף הנאה
 לעצמו עטר פעמים באמרם אליו עבדך אבינו, וזה ממט גרם קצור החיים,

גרסה א' :

דנוע כי הספירות נקראות ימים ושנים באחד הן שם, אם בשכינתא תתאה ואם בשכינתא עילאה. ועצם הספירות הוא מקום לקבול הכבוד לעצם, ואין זה כבוד לצדיקים.

לפיכך יוסף עצמו אמר לאחיו והעליתם את עצמותי מזה, שבקש מהם שיעשו הם התיקון הראוי לזה, להעלות מ"ן שנפלו בחלקו בהנאתו במצרים. ואמר כך, שהיה יודע בנפשו הצדקה כי עתיד היה למות שנה ליום קודם אחיו, כי הוא הקדים דרך המלכות בכל המאורע.

ולכן דקדק ר' חמא בר' חנינא בלשון זה נמי: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות. כלומר בקבול הנאה בעשר העצמות. ויוצא כי הגרסא דסוטה נראית נכונה מאד, ואין להגיה. דאף כי כונת הדרשה מחודשת לפי הפסוקים, עצם הדעת חד הוא, ומפי אחד יצאו הדברים בראשונה.

גרסה ב' :

וגם איכא למימר יתר על כן, אשר אין בו רצון לקבל כלל, אלא רצון להשפיע בלבד. ואם כן, אף על פי שצריך לקבל כדי להשפיע, דבלאו הכי מה יהיה לו להשפיע כמובן, כי בדברי תורה עסקינן הכא, בכל זאת, מונע דעתו מליהנות כל דהוא, ודומה למי שמשמש את הרב שלא על מנת לקבל כלל; ואיכא דאמרי על מנת שלא לקבל, ואלו ואלו דברי אמת.

זוהי ממש מדרגת התלמוד תורה לשמה, כמשמעו. וכשם שהביא רש"י ז"ל דברי חכמה בויקחו לי תרומה: "לי", "לשמי", כך יש לפרש באותו כיוון ממש, אשר "לשמה" פירושו "לשם שמה". ונדוע כי שם התורה אורה הוא, וברור מאד אשר דרכה של התורה לתת האור ולא לקבל כלל; וכי לאורה הוא צריך?! יוצא מזה כי "תורה לשמה", משמעו להשפיע.

וזאת הסגולה היתה בפרט ובעצם במתנת חלקו של משה רע"ה, כדתנן: "משה קבל תורה ומסרה", ורצה לומר כי באותה מדה שהיה מקבל, באותה מדה היה מוסר: בריוח ולא בצמצום, באהבה רבה ולא בקרי, ובמחנה טבתא **ובמתנה טבא** דאיכא בה דרכי הקנין. אלא, כלי הקבלה אשר למטה הימנו היו חסרים כמובן, ולכך לקבל באותה מדה ממש לא היה אפשר, וממילא, "וקני לך חבר" אבל למסור, ודאי ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, ועל פי בארם, ומימימי יאורם אנו שואבים עד השתא.

והשתא יובן כי הלומד על מנת ללמד, מקבל על מנת למסור, וסוגר דלתות כלי הקבלה אשר לעצמו, וגורם לאורות הבאים אצלו מפי עליון הימנו לחזור לאחוריהם עד מקום גבוה מאד, משום כח ההכאה ובסוד אור חוזר כנדוע. והאור החוזר הזה הוא דגורם החידוש בדברי הרב ממש, ולבישם בפנים חדשות. ואז, אין כאן ענין של מעוט כל עיקר, אלא, בהפך, רבוי ותוספת אור.

ובאחורי הדברים האלה, אפשר להבין קצת סוד "אמר ר' פלוני בשם ר' פלוני" דיש הבדל בין "אמר ר' אמר ר'", כלו' אשר הביא השומע את דברי המדבר בלי שום שנוי כלל, ובין "אמר ר' פלוני בשם ר' פלוני", דהיינו כי התלמיד הביא דברי רבו בכיוון החדש אשר גרם בהם יש מאין ממש. ואין לומר בהפך. ואמר "בשם", כי בלי ספק תוכן החידוש בא לו מצד תורת רבו, במה כי אלה הדברים אשר הביא התלמיד, הם הם אותם הדברים ממש אשר לבו שמע מפי רבו. ובכל זאת גרם בהם חידוש גמור בסוד אור חוזר. במה שהחידוש נמצא השתא בשם

תורת רבו, כלו' בכח השפעתו. לכן אומר "אמר ר' בשם ר'" אפילו אם לא היה רבו המיוחד לו, דהשתא יש בו משום חדוש. והדברים ברורים "בכה אמר", וב"זה הדבר".

בזה יתורץ נמי לשון המשנה "עשה לך רב": פ' אפילו אם אין לך רב מיוחד. ובא לומר, מכל מקום הוה לומד תורה לשמה, ואז ודאי יהיה לך רב. כי כל הלומד תורה לשמה גורם חידוש לגמרי בדברים אשר שומע בכונה להשפיעם. ובמה שהוסיף אור חוזר בתורת זולתו, מיד עשה אותו גדול הימנו, ועושה לו לרב. דבלאו הכי מה בא ללמדנו? כי פשיטא דצריך שיהיה לו רב לקבל תורה ממנו ולהסתלק מן הספק. אלא בא לומר "עשה לך רב", אשר לא יהיה לו מה להשפיע אלא אם כן גרם כבר רבוי ותוספת אור בתורה שקבל מפי רבו, וזה לא יתכן אלא אם כן למד "לשמה".

דיש להבין היטב כי דוקא מי שגרם החידוש קנה אותו לעולמו באחרית. ללמוד תורה כזו אמר הכתוב: "שמע חכם ויוסף לקח" דברים כפשוטם. והא לכם, זרע אנשים, סוד השראת השכינה לתלמיד חכם.

וגם איכא למימר יתר על כן, אחר אין בו רצון לקבל כלל, אלא רצון להספיע בלבד. ואם כן, אף על פי שצריך לקבל כדי להספיע, דבלאו הכי מה יהיה לו להספיע כמובן, כי בדברי תורה עסקינן הכא, בכל זאת, מונע דעתו מליהנות כל דהוא, ודומה למי שמסמט את הרב שלא על מנת לקבל כלל; ואיכא דאמרי על מנת שלא לקבל, ואלו ואלו דברי אמת.

זוהי ממט מדרגת התלמוד תורה לסמה, כמסמעו. וכסם סהביא רש"י ז"ל דברי חכמה בויקחו לי תרומה: "לי", "לסמי", כך יס לפרט באותו כיוון ממט, אחר "לסמה" פירושו "לסם שמה". ונודע כי סם התורה אורה הוא, וברור מאד אחר דרכה של התורה לתת האור ולא לקבל כלל; וכי לאורה הוא צריך?! יוצא מזה כי "תורה לסמה", מסמעו להספיע.

וזאת הסגולה היחה בפרט ובעצם במתנת חלקו של משה רע"ה, כדתנן: משה קבל תורה ומסרה", ורצה לומר כי באותה מדה שהיה מקבל, באותה מדה היה מוסר: בריות ולא בצמצום, באהבה רבה ולא בקרי, ובמתנה טבא דאיכא בה דרכי הקנין. אלא, כלי הקבלה אחר למטה הימנו היו חסריס כמובן, ולכך לקבל באותה מדה ממט לא היה אפשר, וממילא, "וקני לך חבר" אבל למסור, ודאי ונביאים מסרוה לאנסי כנסת הגדולה, ועל פי בארס, ומימימי יאורס אנו שואבים עד הסתא.

והשתא יובן כי הלומד על מנת ללמד, מקבל על מנת למסור, וסוגר דלתות כלי הקבלה אחר לעצמו, וגורח לאורות הבאים אצלו מפי עליון הימנו לחזור לאחוריהם עד מקום גבוה פאד, מסום כח ההכאה ובסוד אור חוזר כנודע. והאור החוזר הזה הוא דגורס החיחוס בדברי הרב ממט, ומלביטח בפניס חדשות. ואז, אין כאן ענין של מעוט כל עיקר, אלא, בהפך, רבוי ותוספת אור.

= = =

ובאחורי הדברים האלה, אפשר להבין קצת סוד "אמר ר' פלוני בסם ר' פלוני" דיס הבדל בין "אמר ר' אמר ר'", כלו' אחר הביא השומע את דברי המדבר בלי סוח סנוי כלל, ובין "אמר ר' פלוני בסם ר' פלוני", דהיינו כי התלמיד הביא דברי רבו בכיוון החדש אחר גרס בהם יש מאין ממט. ואין לומר בהפך. ואמר "בסם", כי בלי ספק חוכן החידוש בא לו מצד תורת רבו, במה כי אלה הדברים אחר הביא התלמיד, הם הם אותס הדברים ממט אחר לבו שמע מפי רבו. ובכל זאת גרס בהם חדוש גמור בסוד אור חוזר, במה שהחידוש נמצא הסתא בסם תורת רבו, כלו' בכח הספעטו. לכן אומר "אמר ר' בסם ר'", אפילו אם לא היה רבו המיוחד לו, דהסתא יס בו מסוס חדוט. והדברים ברורים "בכה אמר" וב"זה הדבר".

בזה יחורץ נמי לחון המשנה "עסה לך רב" פ' אפילו אם אין לך רב מיוחד. ובא לומר, מכל מקום הוה לומד תורה לסמה, ואז ודאי יהיה לך רב. כי כל הלומד תורה לסמה גורם חידוש לגמרי בדברים אשר סומע בכונה להספיעם. ובמה שהוסיף אור חוזר בחורח זולתו, מיד עסה אותו גדול הימנו, ועושה לו לרב. דבלאו הכי מה בא ללמדנו? כי פטיטא דצריך שיהיה לו רב לקבל תורה ממנו ולהסתלק מן הספק. אלא בא לומר "עסה לך רב", אסד לא יהיה לו מה להספיע אלא אם כן גרם כבר רבוי ותוספת אור בחורה שקבל מפי רבו, וזה לא יתכן אלא אם כן למד "לסמה".

דין להביך היטב כי דוקא מי שגרם החידוש קנה אותו לעולמו באחרית. ללמוד תורה כזו אמר הכתוב: "טמע חכם ויוסף לקח" דברים כפשוטם. והא לכס, זרע אנשים, סוד הראת היכינה לחליד חכם.

-----§-----

אם בשנתא ואתא ואם בשנתא
שילג

דנודע כי הספירות נקראות ימים ושנים בארץ הן ס' ועצם הספירות הוא מקום לקבול הכבוד לעצם, ואין זה כבוד לצדיקים. לפיכך יוסף עצמו אמר לאחיו והעליחם את עצמותי מזה, שבקש מהם שיעשו הם החיקון הראוי לזה, להעלות מ"ן שנפלו בחלקו בהנאתו במצרים. ואמר כך, שהיה יודע בנפשו הצדקה כי עתיד היה למוח טנה ליום קודם אחיו, כי הוא הקדים דרך המלכות בכל המאורע.

ולכן דקדק ר' חמא בר' חנינא בלשון זה נמי: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו, מפני שהנהיג עצמו ברבנות. כלומר בקבול הנאה בעטר העצמות. ויוצא כי הגרסא דסוטה נראית נכונה מאד, ואין להגיה. דאף כי כונת הדרשה מחודשת לפי הפסוקים, עצם הדעת חד הוא, ומפי אחד יצאו הדברים בראיונה.

-----§-----

אל תרגזו בדרך

מילי דיהודא

כתב בעל הע"ח, בהיכל ז"א, שער מוחין דצלם פרק א' כי בסוד הפסוק מנחל בדרך ישתה, הנחל הוא יסוד דתבונה, ובתוכו מלובש דעת דז"א, והמים מתפשטים עד יסוד דז"א, ועולין ומגדלין אותו מהיסוד ולמעלה. ונקרא נחל בדרך ישתה, משום כי דעת דז"א הוא מקום החסדים הנקראים מים. ואלו המים נמשכין מן הנחל ההוא וכו'. ויסוד נקרא דרך כנודע, בסוד דרך גבר בעלמה דהיינו סוד הפסוק עד היסוד בה איהו יוסף דיתמר ביה על ז"ה היה דו"ה לבנו, באשר נהפך ההו"ד לדו"ה, כנודע מכוונות סדר הקינות לט' באב.

נמצא כי היסוד דאמא הנקרא דרך נעשה נחל מים בחינת החסדים, וממנו שותה הז"א מאותן החסדים, ואז נגדל ומרים ראשו, בחינת מוחין דגדלות, בסוד חב"ד.

ויוצא כי באומרו אל תרגזו בדרך, היה יוסף רומז לבחינת יסוד שבמעני אמא, בסוד העבור והיניקה, בהיות חסר יו"ד, ולתת הרמת ראש בסוד החסדים. באשר לשון רוגז רומז לקוצר רוח מצד דינין הקשין. והיה לו על מה לסמוך משום כתיב ותקש בלדתה וכו', ולהיות כתוב בינימין שלם בסוד החסדים. וזהו שכבר הזהיר להם יעקב לענין הסכנה בדרך זו, ולהיות מטה כלפי חסד, שנאמר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה, ל' נקבה. דהיינו יסוד דתבונה כמבואר.

מילי דיוסף

ובפרט תימה על בעל פירוש התורה-תמימה, שהשוה הגרסאות ולא כדרכו הטוב: דלדידיה צ"ל: אמר ר' אלעזר, אמר להם, אל תתעסקו בדרך בדבר הלכה, שמא תרגזו עליכם הדרך. אך בספרים דידן הגרסה היא כמו שהעתקנו לעיל: אל תתעסקו בדבר הלכה, שמא תרגזו עליכם הדרך. וני' כי משום סברתו בזה שינא גם-כן הלישנא דברישא, להוציא מלת "דרך" כאילו ללא צורך, ושינוי כזה לא נמצא אפילו בדברי רש"י. אך, יפה פירש ל' אל תתעסקו בעינין המחלוקת, מלשון כי התעשקו עמו, וכשתירגם אונקלוס שם (ברא' כו כ) ארי אתעסיקו עמיה, ור"ל שלא תתרגזו בדרך אף בדבר הלכה, כי מפני כך אפשר שתתרגשו בדרך. ואומנם, כלל פירושו נראה כדוחק לפי עומק העינין, והעיקר כי בכונה שינא רש"י גרסתו מגרסת התלמוד, וכדיתבאר.

כתב בעל הע"ח, בהכל ג"א, שער מחן דצלם פרק א' ^{א לשונו השייך ל"ה} ~~אזה תמימה~~ ^{אזה תמימה} מסוד הפסוק מחל בדרך ישתה, הנחל הוא יסוד דתבונה, ובתוכו מלוכס דעת דג"א, והמים מתפשטים עד יסוד דג"א, וכולין ומגדלין אגוז. ונקרא נחל בדרך ישתה, משום כי דעת דג"א הוא מקום החסדים הנקרא מים. ואלו המים נמשכין מן הנחל ההוא וכו'. ויסוד נקרא דרך כנודע, בסוד דרך גבר בעלטה דהיינו סוד הפסוק עד היסוד בה, איהו יוסף דיתמר ביה על גה היה דוה לבנו, באשר נהפך ההוד ^{סוד} ~~לדוה~~ כנודע מסונות קינות ~~לש"ט~~ באב.

נמצא כי היסוד דאמא הנקרא דרך נעשה ~~נחל~~ מים בחינת החסדים, וממנו שותה הג"א מאותן החסדים, ואג נגדל וארים ראשו, בחינת גדולו, בסוד חב"ד.

יוצא כי באמרו אל תרגזו בדרך, היה יוסף רומא לבחינת יסוד שבמשי אמא, בסוד הטבור והיניקה, בהיות חסר ינ"ך, ולתת הרמת ראש בסוד החסדים. באשר לשון רוגג רומא לקוצר רוח מצד דינין הקשין. והיה לו של מה לסמוך, משום כתיב ותקש בלדתה וכו', ולהיות כפוז בינימין שלם בסוד החסדים. והו שכתב הנהיר להם יעקב לשנין הסכנה בדרך זו, ולהיות מטה כלפי חסד, שנאמר וקראו אסון בדרך אשר תלכו בה, לי נקבה. דהיינו יסוד דתבונה כמבואר.

בפרט תימה על בעל פירוש התורה-תמימה, שהשוה הגרסאג ולא כדרכו הטע: דלדידיה ג' אמר ר' אלעזר, אמר להם, אל תתעסקו בדרך בדבר הלכה, שמא תרגז עליכם הדרך. אך בספרים דידן הגרסה היא כמו שהעתיקנו לעיל: אל תתעסקו בדבר הלכה, שמא תרגזו עליכם הדרך. ונ"ב משום סברתו גזה שינא גס-כן הל' שנג דברי שא, להוציף מלת "דרך" כאלו ללא צורך, ושינוי כזה לא נמצא אפילו בדברי ר"י. אך, יפה פירש לי אל תתעסקו בעינין המחלוקת, אלשיון כי התעסקו עמו, וכשתרגם אינקלוס שם: (ברא' סו' כ) ארי אתעסקו עמיה. והיל שלא תתרגזו בדרך אף בדבר הלכה, כי מספיק כן אפשר שתתירשלו בדרך. ואומץ, כלל פירושו נראה כדוחק לפי שומק העינין, והעיקר פי' בטונה שינא כ"י גרסתו מגרסת התלמוד, וכדי תבאר.